

„Akit nem szidnak, vagy nem dicsérnek, az nincs is”

Beszélgetés
Turczi Istvánnal

– *Hatvanéves vagy idén. Egyszer egy társaságban mondtad – hallottam –, hogy fiatalok közt érzed jól magad, az ifjúság a te közeged. Mennyire vagy számmisztikus, számít az életkor? Hogy múlik benned az idő, hogy változik a tempó?*

– Az idő a legjobb tanítómester. Egyetlen pillanatra sem enged a szorításból, és rákényszerít az örökös éberségre. Szívós és kitartó, makacs és könyörtelen, ugyanakkor útitárs, akire támaszkodhatsz, tetteid tanúja, megítélője, és a felebarátod, ha úgy bánsz vele. Sokszor maga alá gyűr, és amikor azt hiszed, legyőzted, erősebbnek bizonyultál, hamar rá kell jönnöd, hogy a játékszere vagy csupán, és azt tesz veled, amit akar. Élethosszig tartó duellum ez, személyre szabott játékszabályokkal.

A másik válaszom úgy hangzik: az idő az, ami nincs. Ez persze így korántsem igaz. Mindenki arra panaszkodik, hogy nincs ideje semmire sem, mintha az egész emberiség krónikus időhiányban szenvedne, és ettől boldogtalan. Pedig egyszerűen csak máshogyan kellene élnünk. Lassabban járni, lassabban nézni, lassabban hallgatni, lassabban szeretni. Mindenki tolakszik; előre, felfelé, holott az igazi irány befelé, a mélybe mutat: önmagunkba. Minél messzebbre jutsz saját magad megismerésében, annál többet éltél. Ha innen nézzük, talán nem is olyan rossz a helyzet. Én se fiatalabb, se bölcsőbb nem lettem, igaz, de a lassú órák kalapácsi

még nem tudtak összetörni. A 60 csak egy szám. Ha leltár készül, annyit ér, amennyit te érsz. A mítoszt vagy a misztikát meg mi magunk kreáljuk köré, hogy legyen csont, amit kedvünkre rághatunk.

– *Idén nyáron Mongóliába készültél vonaton és tevéen. Megvalósult az expedíció? Hogy született meg a terv? Miért pont Mongólia, mi van Mongóliában?*

– Hálás vagyok a sorsnak, hogy idén nyáron ismét eljutottam Mongóliába. 2006-ban már eltölthettem ott egy hetet a Dzsingisz kán-féle mongol államiság 800. évfordulója apropóján, de ez a mostani minden képzeletet felülmúlóan emlékezetes marad. A meghívás alapja a World Congress of Poets nevű világszervezet 37. kongresszusa volt. Ez a szervezet öt kontinens 65 országának mintegy ezerkétszáz költőjét tömöríti. Korábban harmadik alelnöküknek választottak, így „hivatalból” is részt illett vennem az eseményen. Az utazás különlegessége az volt, hogy a protokollrendezvények és -felolvasóestek után, aki vállalkozott rá, vonattal és kísérettel elutazhatott a Góbi-sivatag belsejébe. Este indulsz, reggel érkezel. Onnantól kezdve az a két fogalom, hogy idő és tér, teljesen új értelmet nyernek. Lélegzetelállító volt az utolsó kisvárost elhagyva a végtelen tágasságú égi karám alatt bármiféle út vagy kitaposott ösvény nélkül dzsipen és kisbuszon eljutni a jurtánkig, majd onnan is tovább majdnem a kínai határig, a Föld energiaközpontjának tartott Shambalához, vagy a lenyűgöző buddhista Khamar-templomhoz, ahol tanúja voltam egy mandala-felajánlási szertartásnak.

– *Hogy éled meg a hazai művészeti-irodalmi valóság megosztottságát, a szekértáborokra, érdekszférákra szakadtságot, mit szólsz hozzá, hogy a szakmai tömörülések tagjai lassan szóba sem állnak egymással?*

– A kérdésben foglalt állítás sajnos velejéig igaz, ugyanakkor magamra nézve egyáltalán nem tekintem követendő gyakorlatnak. Sőt! Szerkesztőként fontosnak, tisztségviselőként pedig egyenesen kötelezőnek tartom, hogy a különböző politikai és esztétikai elveket valló írók egyaránt helyet kapjanak azokon a

szakmai fórumokon, ahol én érintett vagyok. Konkrétan: több mint 30 éve vagyok tagja egyidejűleg a két legnagyobb hazai írószervezetnek; továbbá főtitkára vagyok a Magyar PEN Clubnak; így aztán vállalásaimnál és egyéni habitusomnál fogva jó szamaritánusként az a feladatom, hogy ne az árkok ásásában, hanem azok betemetésében vegyek részt. Senkinek sem lehet jó az, ha értékek kerülnek szembe egymással, ha egymással szemben kiátszhatóvá válnak, és az efemer politikai érdekek bábjaivá züllesztve devalválódnak. Bár a hazai irodalmi közélet jó ideje tartós feszültségi állapottal jellemezhető, abban hiszek, hogy hosszú távon a magyar irodalom egy és oszthatatlan. Abban hiszek, hogy láthatatlanul is össze vagyunk kapcsolva egymással, ugyanabból a hagyományból táplálkozunk, a történeteink, az érzéseink és az álmaink ugyanarról a töről fakadnak. Az is összeköt minket, amit nem tudunk egymásról.

– *Számos hazai és nemzetközi költészeti díj birtokosa vagy. Melyeket tartod a legjelentősebbnek, vagy akár a számodra legkedvesebbnek, legemlékezetesebbnek?*

– A legkedvesebb mindig az utolsó, esetemben a Tokaji Írótabor Hordó-díja. Töredelmesen bevallom, még nem töltöttem fel jóféle pálinkával, de a születésnapomra biztosan megtelik a hordó. Egyetlen napig, mert a barátaim tünde gyorsasággal fogják meginni az egészet, erre mérget veszek. Minden díjnak megvan a maga helyiértéke az ember életében. A József Attila-díj nekem József Attila miatt volt fontos annak idején, amikor megkaptam. A Babérkoszorú-díj a legmagasabb rangú szakmai elismerés, legalábbis úgy tartják. Hét éve kaptam meg, a vele járó pénzjutalom is sokat számított akkor a családi tervezésben. Ha van emlékezetes, akkor az a Prima Primissima elnyerése 2014. december 4-én. Elsőrangú önismereti és kommunikációs tréning volt számomra néhány szaktársam „bicskanyitogató” reakciójának méltó kezelése. De mint minden csoda, ez is csak három napig tartott. A külföldi elismerések mindig jól esnek; legutóbb Szávaszentdemeteren kaptam Miszaonik-díjat, s hozzá egy jelképes díszpolgárságot Smrska Mitrovicán, ami ugyanaz a város, csak szerbül. A gesztus és az ot-

taniai barátsága többet ér, mint maga a díj. Amíg nem szenvedek díjkórságban, addig nincs nagyobb baj.

– *Tudni lehet rólad, hogy pártolod és támogatsz a feltörekvő, fiatal irodalmat. Miként teszed, miféle projektjeid vannak a szárnyaikat bontogatók számára?*

– A Parnasszus például egy ilyen „életre szóló” projekt. Huszonkét éve indult, és gyakorlatilag három új nemzedék is a lapban kezdte bontogatni a szárnyait. Büszke vagyok rá, rájuk, jó érzés kimondani azt, hogy egész kis költőnemzedékek vannak, akik talán jóleső érzéssel veszik kézbe azt a folyóiratot, ahol először közölték őket. Később megalakult a verskiadónk is, ugyanazon a néven, csak hármas tagolásban: *Új vizeken* volt a pályakezdő költők köteteinek sorozatcíme; *Magasles* az esszé- és tanulmány-, *Átjárás* a versfordítás-kötetké. 150 felé jár a kiadott könyveink száma, ami nem nagy szám, hiszen aprócska verskiadóról beszélünk, de a hozzáadott értéke, azt hiszem, sokkal nagyobb azzal, hogy az ínséges időkben is igyekeztünk minőségi fórumhoz juttatni a tehetséges, pályakezdő fiatalokat.

Idetartozik a tanítás, a szépírási oktatása is, azt hiszem. Lassan tíz éve kezdtem el Balatonszemesen a Múzsák-tábort, mindenfajta támogatás nélkül. Ma már több csoportban 60–70 olyan hallgatóm van, akik csatlakoztak az időközben megalakuló *Filter* és *Különjártat* írócsoportjaimhoz. Többen közülük befutottak, rendszeresen publikálnak országos lapokban. Az oktatói paletta azóta tovább bővült azzal, hogy két éve a Budapesti Metropolitan Egyetemen posztgraduális képzés keretében megindítottam az írásművészet szakot. Idén már diplomát is osztottunk a végzősök között; és örömmel tölt el, hogy elindult az új évfolyam, méghozzá telt házzal. Aki nem hiszi, kérdezzen utána. Bár néha magam is utánakérdezek, olyan hihetetlen, hogy ennyien jelentkeznek.

– *Említetted az idén huszonkét éves Parnasszust, amely mesze nemcsak egy folyóirat, hanem kiadó, íróműhely és -iskola is egyben. Honnan indult, hol tart most a Parnasszus, és hová fog mindez még „fajulni”?*

– Valamikor a prekambriumi időkben volt nekem egy Parnasszus nevű, hetente jelentkező 20 perces televíziós irodalmi vetélkedőféleségem. 1992–1995 között ment, minimális költségvetéssel, viszonylag nagy nézettséggel, a főműsoridő előtt. Akkor még nem voltak kereskedelmi tévék, sokat számított, hogy hétről hétre a képernyő előtt vagy, még ha egy ilyen kis jelentéktelen játékkal is. Azután berobbantak a kertévék, és hamar félre lettünk állítva. Nagyon a szívemhez nőtt a Parnasszus név, és nem szerettem volna, ha a világ változása miatt a kukába kerül. És felötlött bennem, mit mondott pár évvel korábban Vas István! Ő volt ugyanis az első, aki azzal biztatott, csináljak egy költészeti lapot, Pilinszkyék is nekirugaszkodtak, de az elszánásnál tovább nem jutottak soha. Javasolta, hogy keressek mecénást, és ha lesz, akit érdekel ez a „projekt”, utána üljek le az akkor mérvadó literátorokkal, hallgassam meg a véleményüket, és kérjünk tőlük kéziratot. Órákig tudnék mesélni az Orbán Ottóval, Tandori Dezsővel, Fodor Andrással, Lator Lászlóval és másokkal folytatott lapelőkészítő diskurzusokról; az biztos, ha ők akkor nem állnak azonnal mellém, és nem adnak kéziratot, akkor messze nem szólt volna akkorát az első számunk! A külleme mai szemmel igen vacak és „csicsás” volt, de én rettentő boldog voltam, hogy egyáltalán megvalósult, és az írószövetségi lapszámbejelentőre mind eljöttek demonstrálandó az új folyóirat melletti kiállást.

Hol tart most a Parnasszus? Valamelyik napilap azt írta rólunk, hogy „a Parnasszus megkerülhetetlen irodalmi műhellyé vált az elmúlt két évtizedben”. Az tény, a printlapok ínsége idején is emelkedett kicsit a példányszámunk; a Parnasszus Könyvek népszerűsége töretlen, lassan 150 kötetet adtunk ki, nagyobb részt fiatalok verseit, versfordításait és költészetről szóló esszéket-tanulmányokat. Ennek oka valószínűsíthetően a Centrum-Redivivus-Átjárás nagyrovatok népszerűségében keresendő; ezeket folytatni kívánjuk a jövőben is.

Hová fog mindez még fajulni? Fogalmam sincs. Talán díjat alapítunk fiatal költőknek, vagy visszatérünk a gyökerekhez, és irodalmi műsorfolyamot hozunk létre, esetleg irodalmi pártot

alapítunk, a KNP-t (Költeni Nehéz Párt). De leginkább azt tartom valószínűnek, hogy megyünk tovább a magunk által nyitott soron, hiszen más költészeti lap azóta sem alakult.

– *Melyik kötetedet tartod a legjelentősebbnek, melyik a kedvenced, melyekhez fűződnek érdekes történetek?*

– A kedvenc értelemszerűen itt is, akárcsak a díjaknál, az utolsó: az *Üresség*, amely idén tavasszal, a Könyvfesztiválra jött ki a Scolar Kiadónál. Főhajtás ez a tragikusan elhunyt író társ, Borbély Szilárd emléke előtt, de legalább annyira beszélgetőkönyv is önmagammal. Bár nagyon szeretem a tavalyi könyvet is, *A fázisrajzoló átmeneti gyötrelmeit*. Azt azért, mert ennek kapcsán ismerkedtünk össze Für Emillel, a Londonban élő festő- és grafikusművésszel, aki szimplán zseniális, és olyan rajzokat rittyentett a neki elküldött verseim köré, hogy leesett az állam. De nemcsak az enyém, hanem a közönségé is, akik eljöttek télen a Lipótvárosi Galériában tartott kiállításunkra. Szurcsik Jóska mondta a bevezetőt, Lutter Imi olvasott fel a szövegeimből, Lerch Pisti zongorázott, én meg ámulva kortyolgattam a vörösboromat, hogy ennyi zsenivel vagyok körülvéve...

– *Ha olvasol vagy hallasz egy jó verset, és megüti a füled valami egyedi kép, előfordult már, hogy némi átírással „kölcsönvetted”, és felhasználtad? És az előfordult-e, hogy egy műved a pajzánsága miatt negatív visszhangot kapott?*

– A művészet világában minden előfordulhat, és az ellenkezője is. A zeneszerző elkap egy különös dallamot, a festő vagy a fotós lát egy újszerű technikát, a színész átveszi a szaktárs modorát, a filmes máshonnan látott képi eljárásokat alkalmaz, az író szavakat, képeket, nyelvi formulákat kölcsönöz, vendégszövegekkel dolgozik. Ha ezt képes átörökíteni, nem csupán átmásolni, a saját formanyelvére, akkor új alkotás, eredeti mondandó születhet belőle. A magam műhelyében ez úgy működik, ahogyan az *áthalások* (2007) című könyvemben csináltam: minden egyes átvett szót, kifejezést, költői motívumot kurziválva közöltem, ezzel is jelezve, hogy átvétel.

A kérdés másik felére válaszolva: nem tudok olyan kanonizált kortárs művészeti alkotásról itthon és a világban, amely valami-

lyen mértékben ne osztaná meg a befogadót. Olyan – minőséget képviselő – mű nincs, amit egyöntetűen mindenki dicsér, vagy mindenki szid. A vélemény szabad, és áramlik is rendesen. A facebook végtelen-névtelen ítélőszéke előtt Szűz Mária vagy Keresztelő Szent János sem maradhatna makulátlan, ha ma élnének. Akit nem szidnak, vagy nem dicsérnek, az nincs is. Véleményhalott, ami rosszabb, mintha valóban meghalt volna. Innen nézve teljesen rendjén való, ha egyesek rajonganak, mások prüszkölnek, amikor például erotikus verseket publikál az ember. Az más lapra tartozik, hogy szinte minden felolvasóestemen bekiabál valaki, hogy ugye, elhangzik majd erotikus vers is?!

– *Kik a kedvenc szerzőid, kiket olvasol szívesen?*

– Aki ismer, tudja rólam, hogy „könyvégető” vagyok, azaz mindent elolvasok, ami lángra lobbant bennem valamit. Ráadásul jegyzetelve, ami jócskán lassítja a folyamatot. De a tanításhoz, felkészüléshez, kutatómunkához forrásokra van szükség; nem lehet elspórolni. Nálam az újraolvasás is elsőnek számít, ha például nem a sztori érdekel, hanem a narratíva, a szerző időkezelése vagy a nyelvi megformálásai. Sokat olvasok azért, hogy tudjam, kit érdemes tanítani, kit nem. A kortársakat mindig nagy figyelemmel olvasom például. Szerintem a mai magyar irodalom világszám (lehetne). Topmárka, csúcsbrand, amatőr szintű marketingháttérrel. Ennyi kiváló prózaíró, ennyi megbízható színvonalon teljesítő, kézügyes költő és ennyi elsőrangú műfordító a népesség számához viszonyítva sehol nincs a világon. És ezt véresen komolyan is gondolom. Ha ez most egy rádióinterjú lenne, a hallgató bizonyára kihallaná hangomból a játékos kétségbeesést, hogy uramisten, mi lesz ennyi talentummal egy olyan világban, ahol az emberek egyre kevesebb időt fordítanak kultúrára?!

– *Zsille Gábor írja rólad Üresség című, legfrissebb köteted kritikájában, amely az Irodalmi Jelen hasábjain jelent meg: „A gyakorlati érzékkel kevésbé megáldott, tétován csetlő-botló költők között egyáltalán nem baj, ha akad egy-egy céltudatos, kulturális szálakat mozgatni képes, műhelyteremtő alkotó.” A munkásságod korántsem ér véget verseskötetek kiadásában, hanem számos*

irodalomszervezői tevékenység is fűződik a nevedhez. Mesélj ezekről, főleg azokról, amelyek mérföldkövet jelentenek az életedben, továbbá a jelenlegi munkáidról, irodalmi projektjeidről, terveidről! Hogyan tovább?

– Ha valakit irodalomszervezőnek (is) tartanak, akkor egyetlen dolgot érdemes leginkább szem előtt tartania: milyen módon lehet az irodalmat használni arra, hogy ne csak irodalmi dolgokat értsünk vagy értessünk meg másokkal. A kérdés ilyenén felvetése persze alaptól feltételezi annak tudását, hogy az irodalom helye, társadalmi szerepe érzékelhető mértékben változott meg az elmúlt évtizedekben. Itt jön a szerepvállalás kontra távolmaradás, az angazsálódás vs. intaktság problematikája. Az is szerep, hogy nem vállalsz fel szerepet. Távolságtartással, szellemi függetlenséged megtartásával kívánod beteljesíteni, amire születtél. Sok ilyen író ismerek, és tiszteletben tartom a döntésüket. Én azonban térítő típus vagyok, régi vágású misszionárius, aki a részvétel mellett tette le a voksát, amikor elindította az első magyar költészeti folyóiratot, majd a verskiadót. Amikor újra meg újra elvállalta az Írószövetség Költői szakosztályának vezetését, életben tartását. Amikor elfogadta a jelölést a PEN Club főtítkári tisztségére. Amikor eleget tett külföldi írószervezetek szakmai felkéréseinek. Amikor pályakezdőknek adott megszólalási lehetőséget száznál is több irodalmi esten, vagy éppen az Írószövetség az Open Reading-sorozatában. És ezekről az „irodalmi projektekről” semmiképp nem beszélhetünk múlt időben, mert az élet megy tovább, fiatalok mindig lesznek, segíteni mindig kell. Ha vannak terveim a jövőben, ezeknek a folytatása a legfontosabb!

– Sportolsz-e, mozogsz-e rendszeresen, mit teszel az egészség érdekében?

– Fitt kérdés. És nem sokat kockáztattál velem, mert rólam elég sokan tudják, hogy negyven éve többé-kevésbé rendszeresen sportolok. Az egyetemen kezdtem el teniszezni, és ma is művelem. Azt kellene mondanom, hogy „játszom”, de az igazi nagyokat elnézve az én játékom inkább csak művelet. Azután ott

a pingpong, amivel nyertem már pár láda sört, de az a boldog békeidőkben volt. Nagy szenvedélyem a csocsó, olyan profi asztalom van, aminek csodájára járnak a sportág szerelmesei... Második éve lejárók egy edzőterembe, női trénerem van; fiatal és némiképp szadista. Neki köszönhetem a mínusz tíz kilót is, amit az ő edzésterve szerinti heti két edzéssel egy év alatt leadtam. Mit teszek még az egészségem érdekében? Több napra elosztva iszom meg azt a whiskyt, amit a csocsóban vesztés ellenfeleim időről időre az asztalomra tesznek. Fő a mértékletesség!

– *Ha el kell jutnod A-ból B-be rendszeresen, mindig ugyanarra mész, a legrövidebb utat választod, vagy a változatosságot keresed, „az út a fontos, nem a megérkezés”?*

– Nincs az a járt út, amit el ne hagynék egy sokat sejtető, izgalmas járatlanért! Kísérletező típus vagyok, aki feszegeti a határait. Az életben is, az irodalomban is. Ezért van az, hogy a könyveim annyi felől járkák be ugyanazt. Igen, az út a fontos: a bejárt út az, ami én vagyok.

SIMON ADRI

